

N:o 128.

Af herr **C. Olsson** i Viken, *om ändring af 52 § regeringsformen och 33 § riksdagsordningen.*

I motionen n:o 79 vid innevarande riksdag föreslå herrar Johansson i Aflösa och Bengtsson i Häradsköp, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det landstingen må erhålla rätt att själfva välja sina ordförande. På samma gång jag önskar denna motion framgång, kan jag knappast underlåta att tycka, det motionärerna med sitt reformatoriska sträfvande i denna riktning börjat i orätt ända. Äro landstingets medlemmar så pass mogna för utöfvandet af allmänna värf, att utan risk i deras händer kan läggas rätten att utse sin ordförande, så bör väl detta i ännu högre grad vara fallet med ledamöterna af Riksdagens kamrar. Också är Sverige det enda land i hela den civiliserade världen, där representantförsamlingen i detta afseende så helt står under regeringsmaktens förmynderskap. I Norge, Danmark, Belgien, Schweiz, Tyskland och Frankrike eger representantförsamlingen att fullt själfständigt utöfva denna rätt. I Englands öfverhus är lordkansleren själfskrifven ordförande, i Nordamerikas Förenta staters senat ledas förhandlingarna af republikens vice president, och i Österrikes, Italiens och Spaniens första kammare, om jag så får kalla den öfre afdelningen af dessa länders representation, utses ordföranden eller presidenten af regeringen, medan de nedre afdelningarna af representationen i alla de nämnda länderna ega rätt att själfva välja sina ordförande. Härvid är dock att märka, att alla dessa öfverhus, om jag så får säga, med undantag af Förenta staternas senat, helt och hållet eller till hufvudsaklig del bestå af personer, som där

taga plats, antingen på grund af utnämning af konungen eller på grund af börd eller embetsmannaställning. I Nederländerna utser visserligen monarken presidenter för generalstaternas båda afdelningar, men, märk väl, vid nämmandet af president för nedre afdelningen är han bunden vid ett af afdelningen själf uppgjordt förslag på tre personer, af hvilka de två, som ej vid tillfället nämnts af monarken, sedermera tjänstgöra som vice presidenter. Ungefär liknande är förhållandet i Portugal.

Man skulle ha trott, att ifrågavarande allt annat än prisvärda konstitutionella egendomlighet för vårt land hade sin rot i en urgammal tradition. Så är dock ingalunda förhållandet. Före 1723 års riksdagsordning egde visserligen konungen rätt att utse landtmarskalk, d. v. s. ordförande för ridderskapet och adeln, men däremot synes det icke varit i lag bestämdt, huru de öfriga ståndens talmän skulle utses; vanligen tillämpades härvidlag såvidt möjligt själfskrifvenhetsprincipen. »Först under frihetstiden var talmansinstitutionen så bemärkt, att föreskrifter gäfvos för sättet för deras utväljande» (Rydin). Enligt riksdagsordningen af år 1723, då svenska Riksdagen för första gången framträder såsom en verklig lagstiftande församling, egde samtliga stånden att välja hvar sin talman, och denna ståndens rätt blef bestående under hela den s. k. frihetstiden. Att bibehålla denna ordning efter statshvälfningen 1772 passade emellertid icke rätt väl i stycke med Gustaf III:s autokratiska tendenser. I riksdagsbeslutet den 26 januari 1779 heter det bland annat »— — — så hafva vi af riksens borgerskap och menige allmoge så mycket hellre följt enahanda anledningar att för våra delar för det närvarande och framtiden i underdånighet anhålla om Kungl. Maj:ts nådiga utnämmande af talmän i våra stånd — — —». Att de båda första stånden med tacksamhet af Kungl. Maj:ts nåd emottogo, adeln sin landtmarskalk och prestandet sin ärkebiskop till ordförande faller af sig själf. Fastän detta Kungl. Maj:ts obehöriga, om ock lagfästade, ingrepp i ståndens rättigheter flerfaldiga gånger missbrukades, i det konungen begagnade sig af det beroende, hvori talmännen sålunda stodo till honom, för att genom propositionsvägran såsom vapen aflifva honom misshagliga förslag, så bibehölls dock underligt nog detta kungliga prerogativ i 1810 års riksdagsordning. För att förekomma missbruk från konungamaktens sida stadgades emellertid, att i händelse talman mot vederbörande stånds bestridande skulle vägra framställande af

proposition, så skulle konstitutionsutskottet fungera som skiljedomare i konflikten. 1866 års riksdagsordning gjorde ingen ändring i dessa bestämmelser.

Såsom var att vänta, dröjde det icke synnerligen länge efter den nya riksdagsordningens antagande, förrän röster höjdes för förskaffande åt Riksdagens kamrar af rätten att själfva välja talmän. Vid 1872 års riksdag väcktes i Andra Kammaren motion (n:o 209) i detta syfte. Konstitutionsutskottet afstyrkte visserligen motionen, men de flesta Andrakammarledamöterna inom utskottet, däribland sådana män som Sven Nilsson i Österslöf och Viktor Rydberg, reserverade sig. Motionen afslogs emellertid i båda kamrarna, i Andra Kammaren dock af formella skäl. 1873 gjorde sig den framstående ledamoten af Första Kammaren herr A. O. Wallenberg till tolk för reformen genom en motion (n:o 44), som emellertid rönt samma öde i konstitutionsutskottet som motionen året förut. Första Kammaren godkände utan diskussion utskottets betänkande, men Andra Kammaren beslöt med en rösts öfvervikt att återremittera ärendet till utskottet, något, som naturligtvis icke ledde till något resultat. Sedan vid 1884 års riksdag motion i ämnet blifvit väckt, men utan resultat (motionen afslogs i båda kamrarna), bringades frågan ånyo å bane vid 1891 års riksdag af herr O. B. Olsson i Maglehult i den form, att hvardera kammaren skulle få utse en talman och tvenne vice talmän (motion n:o 171). Förslaget mottogs gunstigt af konstitutionsutskottet och bifölls i Andra Kammaren med 94 röster mot 86, men afslogs af den Första. Redan året därpå väcktes en liknande motion (n:o 181) i Andra Kammaren af herr Norman, medan en motionär i Första Kammaren, herr Ryding (motion n:o 21), föreslog, att kamrarne endast vid förfall för både talman och vice talman skulle få välja talman för tillfället. Konstitutionsutskottet afstyrkte visserligen båda motionerna, men alla Andrakammarledamöterna inom utskottet, däribland sådana män som herrar Hedin, Ljungman och Elowson, reserverade sig till förmån för herr Normans motion. Första Kammaren afslog som vanligt, under det Andra Kammaren utan votering biföll reservationen.

Vid 1893 års riksdag återkom herr Norman med sin motion, utskottet afstyrkte under reservation från Andrakammarledamöternas sida. Andra Kammaren biföll reservationen, men då Första Kammaren fattade sitt beslut i öfverensstämmelse med det förslag, som året förut i herr Rydings motion framlades i denna kammare, förföll

frågan äfven vid den riksdagen. 1895 återkommo både herr Olsson i Maglehult och herr Ryding med de motioner, som de förut väckt i ämnet (n:is 152 Andra Kammaren och 158 Första Kammaren), Andrakammarmeningen segrade i utskottet, Första Kammaren fattade samma beslut som två år förut, och Andra Kammaren — gaf Första Kammaren rätt med 113 röster mot 87. Så lyktade denna långvariga strid mellan kamrarna, som dylika strider så ofta slutat, med att Andra Kammaren »gick till Canossa».

Redan det faktum, att konstitutionsutskottet tvenne gånger tillstyrkt genomförandet af ifrågavarande reform, och Andra Kammaren icke mindre än tre för att icke säga fyra gånger uttalat sig för densamma, tyder väl på nödvändigheten af en grundlagsändring i syfte att på sätt, som nu är i fråga, häfda Riksdagens värdighet och själfständighet. Nog borde väl åt de valda representanterna för det »mognaste och trognaste folk i världen» kunna utan risk anförtros en rätt, som icke nekats ens den anspråklösaste stadsfullmäktigekorporation. Icke har väl Sveriges folkrepresentation visat sig underlägsen andra länders i politisk bildning, takt och mogenhet? Jag tviflar på, att ens reformens argaste vedersakare skulle våga påstå något sådant, eller att det skulle innebära någon risk att befria vår representation från detta konungamaktens förmynderskap. Ordföranden i 1895 års konstitutionsutskott, ehuru en motståndare till reformen, yttrade under debatten i Första Kammaren följande tänkvärda ord: »— — skulle en förordning i grundlagen, hvarigenom från Konungen till Riksdagens kamrar öfverflyttades rättigheten att utse talmän, ej innebära någon fara, ty jag är fullt öfvertygad om, att kamrarna skulle komma att utöfva denna rätt på ett tillfredsställande sätt och därtill utse endast fullt lämpliga personer.»

(Man lär väl icke heller kunna förneka den inkonsekvens, som röjer sig i vår grundlag, ity att i de fall, som omförmälas i §§ 91, 93, 94 regeringsformen, få kamrarna själfva välja talmän, likaså vid förfall för både talman och vice talman.)

Men dessa negativa och positiva skäl till trots, hänger man upp sig på det förmenta faktum, att en sådan grundlagsändring icke är »högst nödig och nyttig». Jag tror, att påståendet, det reformen icke skulle vara *nödig*, beror på ett förbiseende af den roll, ideella faktorer spela. Nog kan man med skäl anse det högst nödigt, att ändring i ett förhållande åvägabringas, som är kränkande för rättskänslan och nedsättande för Riksdagens värdighet, äfven

om man icke direkt kan peka på någon handgriplig skada eller olycka, som däraf uppstått, helst som det ingalunda a priori kan anses uteslutet, att en sådan skada i framtiden kan uppstå.

Man säger vidare, att reformen icke skulle vara *nyttig*, och såsom skäl anför man, att talmansvalet i kamrarna kunde göras till en partifråga, under det Kungl. Maj:t måste anses höjd öfver partihänsyn. Men är detta sista så alldeles säkert? Männe icke på grund af händelsernas egen logik utvecklingen alltmera gått i den riktning, att Konungen måste utse sina rådgifvare, åtminstone de tongifvande bland dem, ur ett visst politiskt parti. Den upphöjdhed öfver alla partier, som förr skulle särskildt kvalificera Kungl. Maj:ts regering att utnämna talmän, torde snart vara en saga blott. Och om man tänker sig in i saken, kan man icke undgå att finna, att det vore värre, om partisynpunkter finge spela in vid regeringens utnämmande af talmän, än om så skedde vid talmansvalet i de olika kamrarna. För min del tror jag emellertid, att faran för att partihänsyn härvidlag skulle blifva dominerande är lika liten i senare fallet som i det förra.

Jag sade, att det ingalunda kan anses uteslutet, att skada af den nuvarande ordningen i framtiden kan uppstå. Jag vågar gå ett steg längre och säga, att allvarsamma olägenheter däraf redan försports. Jag behöfver väl knappast säga, att jag icke syftar på vår nuvarande högt aktade och uppburne talman, hvilken, såsom hvar man vet, skulle bli satt i talmansstolen, äfven om det berodde på kammaren. Jag syftar på den roll förre talmannen spelade i det dramatiska uppträdet i Andra Kammaren den 31 mars 1900. Talmannen vägrade vid detta tillfälle att framställa proposition på afslag å en af statsutskottets majoritet föreslagen voteringsproposition för gemensam votering om vissa befastningsanslag, hvilken gemensamma votering förutsågs (såsom sedan visade sig alldeles riktigt) skola utfalla till förmån för beviljandet af anslag till påbörjande af en fästning vid Boden. Talmannens förfarande be-tecknades af kammarens kanhända främste grundlagstolkare såsom »beträdande af våldets väg» och af en annan talare såsom ett försök att »per fas et nefas» genomdrifva anslag till Bodenfästningen. Talmannens propositionsvägran ogillades af kammaren med 119 röster mot 90, men konstitutionsutskottets majoritet gaf talmannen rätt. På så sätt tillkom vår fästningspolitiks sorgebarn: Boden. För min del vågar jag icke påstå, att talmannen den gången »disci-

plinerade sin öfvertygelse» om hvad som var konstitutionellt rätt, men det låg ju nära till hands att misstänka, det en person, som hade att tacka Kungl. Maj:t för sin plats, kunde, för att bereda framgång åt ett Kungl. Maj:ts älsklingsförslag, falla för frestelsen att tolka grundlagen på det sätt, som för tillfället föll sig opportunt. Att sådana misstankar verkligen förefunnos, bevisas ju af de skarpa yttranden, som jag nyss citerat. Och det bör väl stå klart för en-hvar, att talmannen — liksom Cæsars hustru — icke ens får misstänkas, han måste framför alla andra äga kammarens odelade förtroende. Äfven för Kungl. Maj:t bör det kännas angenämast att vara fri från alla — om också ogrundade — beskyllningar att söka begagna den beroende ställning, hvori talmännen stå till honom, för att vid kritiska tillfällen öfva påtryckning på dem.

Med stöd af hvad jag nu anfört, och då Stockholms stadsfullmäktige omsider befunnits mogna att själfva utse sin ordförande, får jag härmed vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte antaga nedanstående förslag till ändrad lydelse af § 52 regeringsformen samt § 33 riksdagsordningen såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen.

§ 52.

Riksdagens kamrar utse hvar för sig bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

Riksdagsordningen.

§ 33.

1) Så snart Riksdagen sammanträdt och berättelse om förloppet af den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrifna granskning blifvit af chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, hvar i hvad dess ledamöter angår, väljer hvardera

kammaren bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

2) Innan talmän blifvit valde, föres i hvardera kammaren ordet af den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevistat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den af dem, som är till lefnadsåren äldst.

3) Vid samtidigt förfall för både talman och vice talman i någon af Riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämndt, en af kammarens öfrige ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

Konstitutionsutskottet torde benäget, om min motion vinner understöd, göra de redaktionsändringar i ofvan föreslagna paragrafer och eventuellt i någon eller några af grundlagens öfriga paragrafer, som befinnas nödiga.

Stockholm den 9 februari 1906.

Chr. Olsson.
